

Burenhulp: het inhalen van een nieuwe buurman

Een belangrijke rol in het dorpsleven van rond de eeuwwisseling werd vervuld door de buurt. De buurt was nadrukkelijk present wanneer er hulp nodig was. De buurtzorg strekte zich uit vanaf de geboorte tot de dood.

Brabants Bont met de kromme èrm op kraamvisite bij de familie Kuijpers - van Slooten. V.l.n.r.: Hilde Goossens, Harrie Goossens, Margret van der Donk - Verhagen, Antonet Cooijmans - Slegers, kraamvrouw Josephine Kuijpers - van Slooten met dochter Mushu.

Tafereel door Brabants Bont in scène gezet in de bedstee van de boerderij van museum 't Brabants Leven van Jo van der Heijden in de Spurkstraat.

Burenhulp

Was er een kind geboren, dan zorgde de naaste buurvrouw de eerste dagen voor de was. Verder werd de pasgeborene door de buurvrouwen mede ten doop gedragen. Hun zorg voor de kraamvrouw en het nieuwe buurtbewonertje werd nog eens extra tot uitdrukking gebracht door met “de kromme èrm” op kraamvisite te komen. In de mand die ze met zich meedroegen zaten vaak een krentenmik of een peperkoek, gebreide kousjes voor de kleine, enz.

Het 'stroomie' werd duidelijk zichtbaar bij een huis gezet waar iemand was overleden.

Wanneer iemand bediend werd, kwam iedereen die zich maar even vrij kon maken voor de zieke bidden. Verder droeg de buurt er zorg voor dat familieleden en kennissen op de hoogte werden gebracht van het tijdstip dat de rozenkrans voor de zieke gebeden werd. Datzelfde werd gedaan bij overlijden, het zogenaamde lijkbidden. Ook het “stroomie leggen” als teken dat er iemand was

overleden werd door de buurt verzorgd. Als laatste betoon van buurtzorg werd er vaak bij de overledene gewaakt en werd het lijk door burenen ter begrafenis gedragen.

Tussen geboorte en dood waren er heel veel momenten waar de burenen zich behulpzaam toonden. Het bieden van een helpende hand bij het binnenhalen van de oogst, als er extra handen nodig waren, was bijna een vanzelfsprekendheid.

De buurtzorg ging uit van het principe: helpen en geholpen worden. Het kon nooit zo zijn dat hulp steeds

van een kant moest komen. Verzaakte iemand aan wat zijn sociale plicht heette te zijn, dan kwam hij snel buiten de gemeenschap te staan.

Wanneer er hulp werd verleend, was het een ongeschreven regel dat de helpers op drank werden getrakteerd. Bijna altijd was dat snevel (jenever); bier voor huiselijk gebruik was rond 1900 iets exclusiefs. Bij feesten kon de buurt natuurlijk niet overgeslagen worden. Het gaf een extra dimensie aan het buurtgevoel. Had de buurt het gevoel dat ze tekort gedaan werd, dan kon dat tot vervelende repercussies leiden.

Een voorbeeld daarvan is het in de boom hangen. Na het aantekenen van het voorgenomen huwelijk was het gebruik dat het aanstaande bruidspaar de jongens uit de buurt op bier trakteerde. Gebeurde dat niet, of werd er onvoldoende getrakteerd, dan werden twee poppen, het bruidspaar voorstellende, in een boom gehangen waarbij een niets aan duidelijkheid missende spreuk werd geplaatst: “Hier offert men voorde arme man die geen bier betalen kan”. Zo werd het aanstaande bruidspaar voor iedereen voor schut gezet.

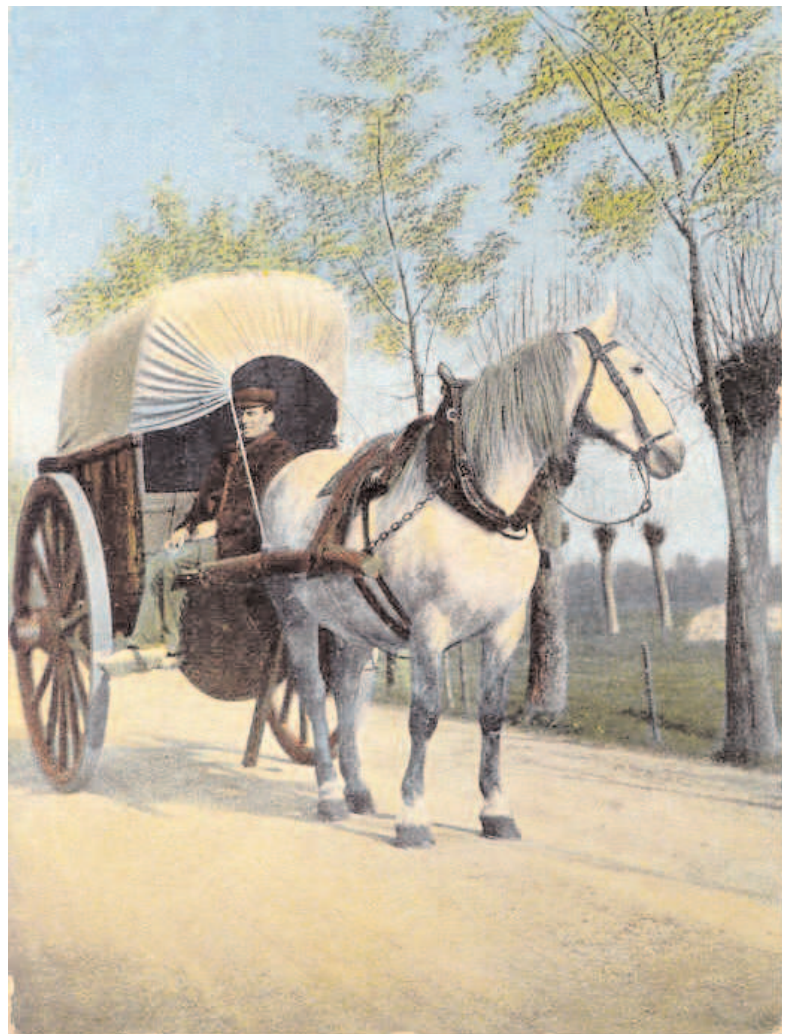
Nieuwe buurman

Wanneer er iemand nieuw in de buurt kwam wonen, was het regel dat de buurt zich meteen van zijn goeie kant liet zien. In en rond het huis werd het een en ander opgeruimd, het huis werd gelucht alsook werd den hêrd gezand. Voorts werd met de verhuizing meegeholpen, daarmee tot uitdrukking brengend dat de nieuwe buurman van harte welkom was en dat de buurt voor hem klaar stond.

Wanneer er een behoorlijke afstand overbrugd moest worden was het onder boeren gebruikelijk dat de buurt er met paard en kar op uittrok om het nieuwe gezin in te halen en de helpende hand te bieden. Dat inhalen gebeurde met de “skôn kaar”, een zogenaamde hoogkar voorzien van een witte huif. Vaak werd de kar ook nog versierd. De voerman van de skôn kaar was gewoonlijk de naaste buurman. Huisraad, het boerengerei, de veestapel, veevoer en het andere spul dat mee moest werd op andere karren meegevoerd. Zo veel mogelijk werd alles wat handelbaar was meegenomen. Voor het overbrengen van hooimijten, houtmijten, ingekuilde aardappelen en peeën moest de verhuizer zelf zorgen.

Er werd gewoonlijk “overgehuisd” in de tijd dat de boer het grootste deel van zijn veevoerdervoorraad opgevoerd had en het vee buiten in de wei liep. Voordeel daarvan was natuurlijk dat er dan minder meegenomen hoefde te worden. De verhuisperiode was daarom veelal in mei. Rond Pinksteren liepen gewoonlijk ook de pachten van boerderijen af. Mei was verder de maand dat de potstallen werden uitgereden. Om nog een andere reden werd veelal in mei verhuisd. Het was namelijk ook de trouwmaand. Bij verhuizingen in verband met huwelijk bestond overigens niet het gebruik om de nieuwe burenen met de skôn kaar in te halen.

Wanneer het zo ver was dat de karren waren geladen, ging de verhuiskaravaan op pad. Vooraan op de skôn kaar de nieuwe burenen, dan de karren met huisraad, hooi en andere spullen. Vaak waren ze afgeladen vol. Onder en op de kar werd zoveel mogelijk ruimte benut. De rosdoek, die achter het paard op de stelt hing en gebruikt werd voor gereedschap en het eten van paard en voerman, deed nu dienst als opbergplaats voor pannen en ander klein huisraad.

Januske Smits zittend op zijn 'skôn kaar'.

De boerderij in de Spurkstraat van waaruit Jan van Grinsven verhuisde. Later kwam daar Van Aarle te wonen. In de jaren vijftig werd het huis afgebroken. Verder zijn op de foto de skôn kaar te zien met daarin Jan van Grinsven en zijn vrouw Hanna Broeren met op haar schoot een kind. Op de middelste kar staat Jan van Brekel en op de rechtse Kees van den Berg. Staand van links naar rechts: Toon van Breugel, onbekend, Driek van Grinsven, Kees Sterks, Toon van Grinsven, Mie van Breugel en Mina Berkelmans.

Verhuizing van het Wit Jëntje (Jan van Grinsven) van de Spurkstraat naar de Wofsdreef in Sint-Michiëlsgestel. Door de nieuwe burens uit Sint_Michiëlsgestel werd Jantje met zijn gedoentje overgehuisd. De langgevelboerderij op de achtergrond was van Toon van Nöllekes (van Grinsven). Momenteel woont daar de familie Ondersteijn.

Onder de kar achter de as werd de biggenmand gehangen en als er geen biggen waren dan konden er kippen in. Het vee dat zelf kon lopen werd achter de kar gebonden. Zo sjokte het gezelschap over vaak slechte zandwegen naar de nieuwe buurt. Kwam men onderweg langs een café, dan werd meestal aangelegd en werd een stevige borrel snel gedronken. Ook de aanwezige vrouwen dronken volop mee.

Het was gewoon dat de nieuwe buurman trakteerde. Deze nadere kennismaking was heel belangrijk. Was hij namelijk niet erg vrijgevig, dan maakte hij al snel een slechte beurt bij de buurt. Voor wat, hoort wat. Was het de eerste keer naar de bevindingen van de buurt niet goed gelopen, dan moest de nieuwe buurman eerst heel wat goedmaken wilde hij echt in de buurt opgenomen worden. Wanneer het gezelschap eindelijk was aangekomen werd door de buurt meegeholpen om alles op zijn plaats te zetten. En dan, weer... de jeneverfles op tafel.

Door Xaveer Smits is van het inhalen met de skôn kaar van Jan van Grinsven en zijn familie een aantal foto's gemaakt. Deze verhuisde omstreeks 1908 van de Spurkstraat naar de Plein (tegenwoordig Wolfsdreef geheten) in Sint-Michiëlgestel. Jan van Grinsven was beter bekend onder zijn bijnaam 't Wit Jèntje. Jan's vrouw was Hanna Broeren.

Het inhalen van 't Wit Jèntje door de buurt van de Wofsdreef gebeurde met acht karren.

Zoals gebruikelijk werd er onderweg flink bij café's aangelegd. Grard van Grinsven wist te vertellen dat zijn vader 't Wit Jèntje nog precies een stuiver over had na het overhuizen.

Voor zover bekend vond het inhalen met de skôn kaar op de traditionele manier in Den Dungen voor het laatst in het begin van de jaren '20 van de twintigste eeuw plaats. De laatste eer vielen Jan van den Berg en Nel Vissers te beurt, die verhuisden van Hoogstraat 80 (waar later bakker Schuurmans woonde) naar Grinsel 77 (waar nu Van Ingen woont).

De boerderij aan de Wolfsdreef waar 't Wit Jèntje naar toe verhuisde, zoals het er toen uitzag.

't Wit Jèntje (Jan van Grinsven) en zijn vrouw Hanna Broeren

1949 bleek de gewoonte echter nog niet helemaal vergeten te zijn. Toen namelijk de ambtswoning van burgemeester E. M. Smits gereed was, werd door de buurt van de Litsersstraat de burgemeestersfamilie, die in Den Bosch woonde, bij de Dungense brug opgehaald. Met versierde karren en gestoken in boerenkledij van vroeger werd de burgemeester op 25 mei 1949 ontvangen.

Burgemeester Smits (vooraan op de linker foto) werd vanaf de Dungense brug volgens oud gebruik ingehaald met paard en kar.

Van het inhalen zoals het vroeger was, en met name van het idee erachter van burenhulp, had het niet veel meer weg. Het was slechts een extra blijk van welkom op een ludieke en sfeervolle manier.

Nog eenmaal zou de skôn kaar bij een verhuizing in Den Dungen ingezet worden. De verhuizing van Ben Mulder in 1966 van Den Dungen naar Udenhout was voor zijn vrienden aanleiding om er een vrolijk, folkloristisch getint feest van te maken.

Met versierde hoogkarren werd Mulder uitgeleide gedaan. Het oude gebruik om onderweg bij cafés te stoppen en een stevig glas te drinken werd ruimschoots geëerbiedigd. De reis naar Udenhout werd overigens slechts gedeeltelijk per hoogkar afgelegd. In Gestel stapte het gezelschap over in een bus, maar vanaf de Udenhoutse grens ging het feest op Udenhoutse hoogkarren verder. In het krantenbericht is te lezen van deze verhuizing op Brabants bonte manier, aldus de woorden van de verslaggever. Over de betekenis achter het inhalen met de skôn kaar werd niet gerept. Blijkbaar was dat in vergetelheid geraakt.

Jaantje Smits en haar overbuurman Doris van Hamond op de achterklep van de kar bij het inhalen van burgemeester Smits

Bronnen

-Harrie Maas, Burenhulp : het inhalen van een nieuwe buurman, in: Het Griensvenneke, jaargang 20 (1995) nummer 1.

Informatie voor dit artikel is ontleend aan B. van Dam, Oud-Brabants dorpsleven (Oisterwijk, 1972). Daarnaast hebben verschillende personen mondeling inlichtingen verstrekt.